

VERTEBRATA HUNGARICA

MUSEI HISTORICO - NATURALIS HUNGARICI

Tom. VII.

1966.

Fasc. 1-2.

Ritka nagyemlősök a régi Állatkertben¹

Irta: Anghi Csaba

Budapest Főváros Állat- és Növénykertje, Budapest

1966-ban lesz az Állatkert 100 éves. A Fővárosi Tanács VB. ezt a jelentős évfordulót kellőképpen fogja megünnepelni. Az előkészületek már megindultak. Ezzel kapcsolatban nemcsak a vendéglátás, tudományos ülésszakok, kirándulások programjával foglalkozunk, hanem Intézményünk történetével is, amit a centenárium különösképpen aktuálissá tesz.

Az értékesebb állatokról e sorok írója 1930-óta visszamenőleg, amennyire csak okmányyszerűen bizonyítható adatok rendelkezésre állottak, törzskönyvet vezet.

Az irodalmi adatok kutatása közben találtam a Kiscelli Múzeum Könyvtárában HEGYESSY KÁLMÁN egykori igazgató: „Kala-uz a pesti állatkertben” c. füzetét. Ebben többek között egyrészt arról van szó, hogy európai bölény és zsiráf már a régi városligeti Állatkertben is volt, másrészt már akkor is bemutatták hazánk egyik jelentős zoológiai ritkaságát, a Föld egyetlen ilyen házijuhát, a pödrött szarvu rackát.

Az európai bölényre vonatkozóan HEGYESSY szövegében ez áll: „Bölény - Bos urus - Auerochs, Litvánia a hazája. I. Ferenc József ajándéka Schönbrunnból”. Minthogy származási helyül Litvániát jelölte meg, egészen bizonyos, hogy európai bölényről van szó. A bölény-östulok /Bos urus - Auerochs/

¹ Előadta a szerző az Állattani Szakosztály 1964. június 5-én tartott 565. ülésén.

összetévesztés nem meglepő. Ahogy Amerikában helytelenül nevezik a bisont buffalónak, azaz bivalynak, úgy Európában nagyon gyakran összetévesztették az európai bölényt /Bos bison/ az őstulokkal /Bos urus/. A litvániai előfordulás kétségen kívül azt bizonyítja, hogy Állatkertünknek már 1870-ben is volt európai bölénye.

Néhai BERCZI GÉZA színművész várostörténeti gyűjteményének értékes része az Állatkertre vonatkozó anyag. Ebből a gazdag gyűjteményből kaptam tőle több képet, amely a régi, 1866-os városligeti Állatkertből ábrázol jeleneteket. Pl. egy indiai elefánt és egy afrikai fiatal elefánt hátán „sétalovagló” ülnek, s körülöttük nyüzsg a kíváncsi sokaság. Mindebből azonban az afrikai elefánt jelenléte a figyelemre méltó.

Afrikai elefánt a régi Állatkertben több ízben is volt, míg az 1912-ben újjáépített Állatkertben soha sem. Az 1929-es kiadású BRÉHM szerint első alkalommal 1875.VII.15-én Hamburgból egy 10-12 éves bika került hozzánk, amely 1883.áprilisban hullott el. Azután 1894-ben érkezett egy szudáni elefánt tehén, amely közelebből ismeretlen bőrbetagság következtében pusztult el; erről azonban többet nem tudunk. Megemlítem még, hogy 1893-ban HAGENBECK-től, Hamburgból, indiai elefánt is érkezett, amely 1903-ban hullott el.

Mínthogy a BERCZI-féle képen indiai és afrikai elefánt egy időben látható, így az indiai minden bizonnyal az 1893-ban érkezett, az afrikai pedig vagy az 1894-i vagy 1895-i példány lehetett.

Egy másik BERCZI-féle képen zsiráf látható. HEGYESSY, korabeli igazgató is közli, hogy 1870-ben volt zsiráf: „Zsiráf - őfelsége ajándéka. 6000 Ft értékű. Csupán öt állatkert bír zsiráffal”. Ezt az első budapesti zsiráfot ERZSÉBET királyné ajándékozta. Az állatkert fennállásának 75. évére írott és „Zsiráfok és maradványaik Magyarországon” c. tanulmányomban - KRONFELD és ANTONIUS nyomán - a következőket írom: „A schönbrunni állatkert 1828-ban kapott zsiráfot,

amely ismeretlen helyről érkezett hajón Fiuméba. Onnan Károlyvárosig lábon hajtották, majd minthogy nagyon elfáradt, kocsit készítettek számára". A zsiráfok lábon való hajtása abban az időben szokásos dolog volt. Így hajtották pl. az újjáépített városligeti Állatkertbe is a Vágány-utcai rakodótól a zsiráfokat.

Az említett zsiráf Sopronon át hagyta el az országot és került Laxenburgba, majd Schönbrunnba. Ez volt tehát az első - bár csak átutazó - zsiráf hazánkban.

Az Állatkertbe 1868-ban érkezett az első zsiráf Schönbrunnból. Ez 1858.VII.20-án született és 1868.V.15-én érkezett Budapestre. Anyjának Schönbrunnban 3 borja is született. Közülük az egyik jött Budapestre. Még pedig vemhesen, mert VIII.18-án megellett, de a borju 3 hónapos korában elhullott. Kitömve a TERMÉSZETTUDOMÁNYI MUZEUM ÁLLATTÁRÁNAK gyűjteményében van. Idézett tanulmányomban képen és méreteit felvéve is megörökítem.

Ez a zsiráf, foltozottsága alapján, a Giraffa camelopardalis peralta alfaj képviselője. Hihetőleg anyja és apja is. Ez a Tsaó-zsiráf, és mint ilyen, nagyon ritka példány. Tudomásom szerint az első, amely ebből az alfajból állatkertbe került. Különleges értékét még fokozza az, hogy ez volt az első olyan, állatkertben /Budapest/ született zsiráf, amelynek anyja is állatkertben /Schönbrunn/ jött a világra.

Egy régi állatkerti „vastagbőrű” létezését különös körülmények között kaptuk hírül. Róla ui. nem volt semmi írásbeli bizonyságunk. 1960.jul.17-i keltezéssel RICHARD I. REYNOLDS atalantai zoológustól levelet kaptunk, amelyben érdeklődik a budapesti állatkert rinoceroszairól. Minthogy 1930 óta - 1912-ig visszamenőleg, - vezetem az emlősök törzskönyvét, ettől az időtől az itt élt rinókról megadtam a felvilágosítást. Erre érdekes választ kaptam REYNOLDS-tól. Azt írja, hogy a Scientific American 1895. évi április 20-i száma arról ad hírt, hogy Triestben szumátrai orrszarvut hajóztak ki a lipocsei és a budapesti állatkert számára. Az orrszarvut

Penangból, a Malakkai szigetcsoporthoz egyik kis szigetről, szállították. Így értesültünk tehát arról, hogy a budapesti állatkertben szumátrai orrszarvu is volt.²

Egy további különlegességünk a maga korában még korántsem volt ritkaság. Mindenesetre HEGYESSY igazgató helyes felfogására vall, hogy bemutatta a Föld egyetlen pödrött-szarvu házijuhát, a hortobágyi rackát. Ez a fajta akkor nálunk nemcsak zoológiai érdekesség, de gazdasági értékű is volt. Ma már természetesen a merinók kiszorították gazdasági jelentőségéből, de zoológiai értéke annál nagyobb, hiszen eredeti hazájában, Délukrajnában sem találkoztam már vele.

A HEGYESSY-féle leírás így hangzik: „Oláh juh - Ovis strepsiceros - Zackelschaf. Némely vidékeken „Magyar juh”-nak nevezik”. Ebből a szövegből kitűnik, hogy az „oláh juh” jelzés téves, mert annak nincs pödrött - strepsiceros - szarva, hanem csigaszarva van. A pödrött szarvu rackát pedig magyar juhnek is nevezik. A német Zackelschaf mind a csigaszarvu, mind a pödrött szarvu rackára vonatkozik, a rendszertani meghatározás szempontjából tehát indifferens.

Seltene Gross-säugetiere in dem alten Zoologischen Garten

Von Cs. Anghi

Zoologischer und Botanischer Garten der Hauptstadt, Budapest

Während der Forschung der historischen Daten des Zoo Budapest stellte sich heraus, dass der Zoo schon im Jahre 1870 einen Wisent gehabt habe, sowie eine Tschad-Giraffe.

² A kézirat nyomtatása közben alkalmam volt látni, hogy a szumátrai orrszarvu kitömeve ma is megvan a TERMÉSZETTUDOMÁNYI MUZEUM EMLÓSGYŰJTEMÉNYÉBEN.

Ebenfalls wurde schon damals das heute bereits als zoologische Rarität geltende Zackelschaf /mit gedrehten Hörner/ ausgestellt.

In dem vor dem heutigen, - im Jahre 1912 wiederhergestellten - gestandenem Zoo waren des öfteren /1866, 1894/ afrikanische Elefanten neben der indischen vorhanden. Sogar im Zoo Budapest wurde geboren /im J. 1868/ das erste Girafenkalf, dessen Mutter auch schon in einem Zoo /Schönbrunn, 1858/ auf die Welt gekommen ist.

Das wertvollste Tier aber während des 98-jährigen Bestehens des Zoo Budapest ist das Sumatra-Nashorn im Jahre 1895 gewesen.

Dieses Sumatra-Nashorn steht heute noch ausgestopft in der wissenschaftlichen Sammlung der zoologischen Abteilung des Ungarischen Naturhistorischen Museums /in Budapest/.

Irodalom - Literatur

1. ANGHI, CS.: Zsiráfok és maradványaik Magyarországon. Budapest, 1941. - 2. ANGHI, CS.: A háziállatok kialakulása. Élvilág, 2, 1962. - 3. BREHM, A. & ÉHIK, GY.: Az állatok világa. Budapest, 1929. - 4. HEGYESSY, K.: Kalauz a pesti Állatkertben. Budapest, 1870.

